

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon 21 02 34 00
Telefaks 21 02 34 01
Besøksadresse Tollbugata 35
Kontingentkonto 8380 08 68621
Bankkonto annet 8380 08 68605
post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no
Foretaksnr 971 422 505

Deres ref:

Vår ref: 1298/2008

Vår dato: 10.12.2008

Innspill til arbeidet med ny forskningsmelding

Vi viser til forskningsministerens invitasjon om å komme med innspill til arbeidet med ny forskningsmelding. Forskerforbundet er glad for anledningen til å kunne presentere sitt syn på hvilke elementer som bør vektlegges i forskningspolitikken fremover. Noen av innspillene berører elementer ved finansieringsmodellen til UH-institusjonene. Forskerforbundet vil imidlertid fremme eget innspill om dette i forbindelse med den pågående evalueringen av finansieringssystemet.

Norge står foran store utfordringer knyttet til helse, klima og energi, og til fremtidig verdiskaping og velferd etter at oljen tar slutt. Forskningspolitikken er et av de mest sentrale virkemidlene for å bidra til løsninger på disse utfordringene, og for å bidra til fremtidig verdiskaping. Forskerforbundet mener derfor at det er riktig å ha en ambisiøs vekstmålsetting for norsk forskning. Men det er samtidig helt avgjørende at forskningspolitikken gir en riktig dosering mellom innsats på styrt forskning og innsats på grunnforskning og langsiktig forskning. Grunnforskning og langsiktig forskning legger grunnlaget for styrt forskning ved stadig å opprettholde, og produsere, ny kunnskap i bredde og spiss. Forskerforbundet understreker betydningen av at forskningsmeldingen ser dette samspillet og klarer å gi en god balanse på dette.

Det er signalisert at den kommende forskningsmeldingen vil bygge videre på den eksisterende meldingen. Forskerforbundet synes dette er fornuftig, men vil likevel i tråd med argumentasjonen ovenfor foreslå at grunnforskning og langsiktig forskning løftes frem som et eget satsningsområde.

Oppsummert mener Forskerforbundet at forskningsmeldingen må:

- drøfte et nytt vekstmål for forskning
- angi et ambisiøst vekstmål som gir noe å strekke seg etter i kommende periode
- anslå et årlig vekstbehov som følge av vekstmålsettingen
- øke det offentlige ansvar for forskningsopptrappingen til 50%
- løfte frem langsiktig grunnleggende forskning som et eget satsningsområde
- gi en drøfting av samspillet mellom innsats på styrt forskning og innen langsiktig forskning, samt gi den nødvendige balanserte og riktige dosering på innsatsene
- drøfte institusjonenes ansvar for langsiktig forskning og se dette i forhold til nivået på basisbevilgningene
- ta initiativ til at midler til langsiktig forskning gjennom NFR økes
- Drøfte rekrutteringsspørsmålet og anslå behovet for antall rekrutteringsstillinger i årene som kommer.

- Vurdere behovet for en plan for rekrutteringsstillingene
- Drøfte problemet med den høye andelen midlertidig ansatte i UH- sektoren
- Drøfte problemet med manglende tid til forskning i ordinær arbeidstid. Viktige løsninger vil her være flere faste stillinger og økt basisbevilgning.
- Lønn er en viktig faktor for både beholde og rekruttere til stillinger samfunnet er avhengig av besettes med topp kompetente personer. Det er derfor nødvendig å øke lønnsnivået i sektoren.
- Styrke SkatteFunn- ordningen ved å reversere innstramningen i timeprisen fra 2007 og ved å heve beløpsgrensene. Timeprisen og beløpsgrensene må indeksreguleres.
- Utvide SkatteFunn- ordningen slik at den også kan omfatte store bedrifter
- Drøfte størrelsen på basisbevilgningen til forskningsinstituttene og angi tiltak for å heve denne andelen for de som ligger kunstig lavt
- Gi en prinsipiell gjennomgang og avklaring av hvilke forskningsinstitutter som skal omfattes av det nye systemet for basisfinansiering.
- Endre den resultatbaserte komponenten i basisfinansieringssystemet til forskningsinstituttene slik at den medfører økt budsjetttramme ved eventuell samlet resultatforbedring i sektoren
- Drøfte virkemidler for å sikre fagmiljøene tilgang til sentrale vitenskapelige tidsskrifter og foreslå nasjonale avtaler om abonnement på sentrale fagtidsskrifter som et virkemiddel
- Drøfte virkemidler for styrket internasjonalisering av forskningen. Forskerforbundet foreslår blant annet et stimuleringsstøtte på 15000 kroner per inn-/utreisende forsker ved opphold på tre måneder eller mer
- Drøfte og foreslå en investeringsplan for å dekke utstyrsbehovet som er utredet av Forskningsrådet
- Ta stilling til hvordan man skal håndtere sentrene for fremragende forskning når de nærmer seg avviklingsfasen
- Drøfte hvordan det kan tilrettelegges for større grad av arbeidsdeling mellom høyskoler, universiteter og forskningsinstitutter.

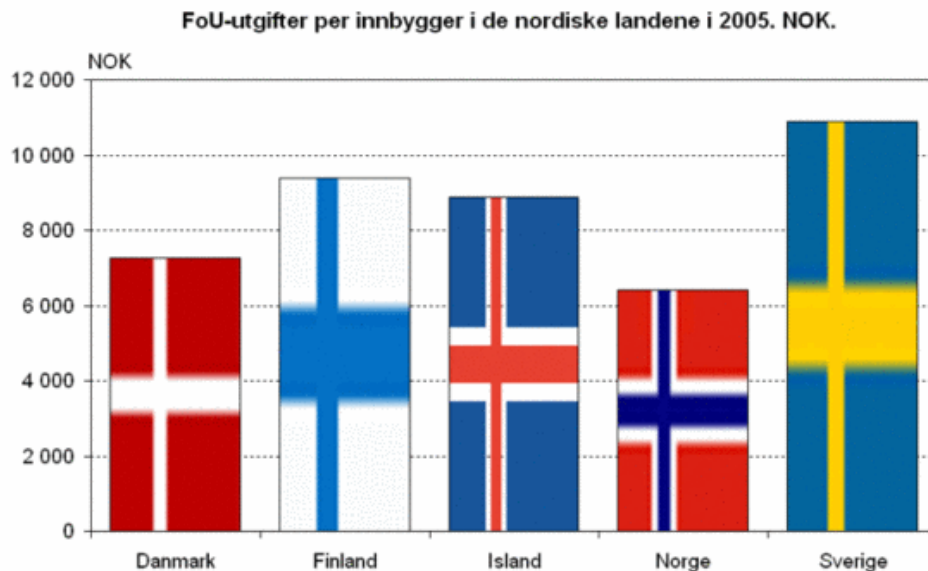
Vekstmålsetting for norsk forskning

I tilknytning til den forrige forskningsmeldingen var det bred politisk enighet om fastsetting av et samlet vekstmål for norsk forskning. Målsettingen om å trappe opp forskningsinnsatsen til 3% av BNP innen 2010 hvorav 1% skulle komme som offentlig innsats er ambisiøs. Status for norsk forskningsinnsats er at vi forsker langt mindre enn våre naboland og at Norge er langt unna å kunne innfri vekstmålsettingen. Forskerforbundet mener likevel at målet har fungert godt som en målsetting å strekke seg etter.

En rekke nasjonale og internasjonale studier viser den samfunnsøkonomiske avkastningen av å investere i FoU. Det er derfor grunn til å tro at et høyere nivå på FoU-investeringene i Norge vil øke økonomiens omstillingsevne og kunne være en viktig vekstimpuls på lengre sikt. Videre er det også viktig at Norge har et nivå på forskningsinnsatsen som gjør oss i stand til å absorbere ny kunnskap og forskningsproduksjon fra andre land. Derfor er det viktig at opptrappingsmålet settes i relasjon til forskningsinnsatsen i andre land.

Når det gjelder fastsettingen av et nytt ressursmål finnes det argumenter både for og mot å knytte dette til BNP. Dette er et vanlig mål i andre land, og det brukes også på andre områder i Norge som for eksempel bistand. På den andre siden er BNP- målet en mer variabel størrelse på grunn av Norges oljeinntekter. Det kan derfor være grunn til å diskutere ressursmål som i større grad tar hensyn til særtrekk ved norsk økonomi, som for eksempel innsats per innbygger eller innsats på nivå med

nabolandene. Forskerforbundet er imidlertid ikke veldig opptatt av hva vekstmålsettingen knyttes til. I en situasjon der Norge forsker mindre enn andre land, og ligger langt bak de andre nordiske landene, er det viktigste at den kommende forskningsmeldingen lanserer et vekstmål som er ambisiøst og som ikke ligger tilbake for våre nabolands innsats. Det er ingen grunn til at Norge skal forske mindre enn Sverige og Danmark.

Kilde: MSTI 2007-1.

Tvert i mot har Norge en historisk mulighet til å øke forskningsinnsatsen før oljeinntektene tar slutt. Det handler om politisk vilje. Danmark har gjennom sin statsminister klart å gjøre forskning til et av de viktigste politiske satsningsområdene. Med Norges brede politiske enighet på dette området burde det samme la seg gjøre her i landet. Forskerforbundet foreslår videre at meldingen ut fra den nye vekstmålsettingen anslår årlige vekstbehov for hele perioden meldingen gjelder for.

En av de viktigste årsakene til at Norge ligger så langt etter våre naboland når det gjelder forskningsinnsats er at den norske næringslivsstrukturen preges av små og lite FoU- intensive bedrifter. For å kunne heve forskningsinnsatsen med kvalitet er det derfor nødvendig at det offentlige tar en større andel av opptrappingen enn det som har vært målsettingen til nå. Forskerforbundet foreslår derfor at det offentlige bør ta ansvaret for halvparten av opptrappingen, og at dette eventuelt kan nedjusteres når næringslivet blir i stand til å ta en større andel.

Forbundet mener at den kommende forskningsmeldingen bør:

- drøfte et nytt vekstmål for forskning
- angi et ambisiøst vekstmål som gir noe å strekke seg etter i kommende periode
- anslå et årlig vekstbehov som følge av vekstmålsettingen
- øke det offentlige ansvar for forskningsopptrappingen til 50%

Fri og uavhengig forskning

All anvendt forskning skjer i nært samspill med den med frie og uavhengige forskningen. I mange tilfeller lar det seg vanskelig gjøre å trekke et klart skille mellom hva som er anvendt forskning og hva som er grunnforskning. Dette er uansett et viktig prinsipielt skille når det kommer til finansiering. Den kanskje viktigste finansieringen av fri og uavhengig forskning kommer gjennom

institusjonenes basisbevilgning. I tillegg kommer programmer i Forskningsrådet. EU har derimot nesten alltid et anvendt perspektiv på sine prosjekter og kan derfor vanskelig betraktes som en finansieringskilde av norsk grunnforskning.

Basisfinansieringen skal gi mulighet til videre drift selv om en fagretning periodevis skulle oppleve sviktende studenttilstrømming og/eller oppleve perioder med lav popularitet innen fagfeltet. En solid basisfinansiering sikrer forskningsbasert undervisning i alle fag, og gjør det mulig for fagretninger som i perioder er mindre populære å videreføre forskningen selv med fravær av eksterne midler. Det er derfor helt avgjørende at universitetene og høyskolene sikres en solid basisfinansiering. Det kan ikke bare tilføres midler til aktuelle problemstillinger. Poenget er at ingen vet hva som er aktuelt i fremtiden, om 20 år eller mer.

Et kjent eksempel fra Universitetet i Oslo kan belyse dette, hvor professor Erik Olav Pettersen på fysisk institutt (UiO) i en årrekke jobbet med hvordan oksygen beveger seg av seg selv i vev (diffusjon). Forskningsfeltet var meget aktuelt sent på 70-tallet og det så ut til at dette kom til å bli viktig fagområde i klinikken. Så ble det gjennomført en stor klinisk studie som var negativ og forskningsfeltet "døde" nesten ut. Pettersen fikk ikke ytterligere prosjektstøtte fordi han jobbet med noe som "ikke kunne brukes". Han kunne imidlertid fortsette sin forskning på noe han trodde på ved hjelp av basismidlene. I løpet av 90-tallet vokste forskningsfeltet sakte frem igjen og Pettersen leder i dag et EU- prosjekt på kreftsvulster og lave oksygenkonsentrasjoner, med et budsjett på 100 mill. kroner.

Dette eksempelet er langt fra enestående, og det finnes også eksempler der forskningsfelt er avviklet på grunn av manglende ressurser.

Forskerforbundet erfarer at mange forskere utsettes for press fra mange hold når det gjelder spørsmålet om publisering og opphavsrettigheter. Forbundet foreslår derfor at meldingen drøfter immaterielle rettigheter og særlig vektlegger hvordan de ansattes opphavsrettigheter ikke skal bli utnyttet i strid med lovverket.

Forbundet mener i tråd med dette at den kommende forskningsmeldingen bør:

- løfte frem langsiktig grunnleggende forskning som et eget satsningsområde
- gi en drøfting av samspillet mellom innsats på styrt forskning og grunnforskning og langsiktig forskning, samt gi den nødvendige balanserte og riktige dosering på innsatsene
- drøfte institusjonenes ansvar for langsiktig forskning og se dette i forhold til nivået på basisbevilgningene
- ta initiativ til at midler til langsiktig forskning gjennom NFR økes

Rekruttering

Universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren) står foran en stor aldersavgang samtidig som antallet 19- åringer er økende. I tillegg er det ambisjoner om å styrke den norske forskningsinnsatsen. I tillegg anslår SSB at etterspørselen etter universitets- og høyskoleutdannede vil stige med 60% frem til 2025 og blir derfor nødvendig med flere ansatte innen høyere utdanning for å utdanne det nødvendige antall med universitets- og høyskoleutdanning. Samlet betyr dette at det er nødvendig å rekruttere flere til en karriere innenfor forskning. Da er det viktig at sektoren har arbeidsvilkår som virker rekrutterende på dyktige og motiverte talenter. Forskerkarrierene skjemmes i dag av lange midlertidige karrierer, ansatte i forskningsinstitusjonene opplever at det er vanskelig å finne tid til FoU i ordinær arbeidstid og lønnen er relativt dårlig sammenliknet med de med tilsvarende utdanning i andre sektorer. For at en forskerkarriere skal være attraktiv og virke

rekrutterende på de unge talentene er det nødvendig å forbedre forskernes lønns- og arbeidsvilkår. Forskerforbundet forventer at den kommende forskningsmeldingen drøfter dette.

HØY ANDEL MIDLERTIDIG ANSATTE

Når det gjelder trygghet for jobben er UH- sektoren sammen med hotell- og restaurantbransjen verst i landet. En av fem ordinære vitenskapelige ansatte i UH- sektoren er midlertidig ansatt. Dette er et veldig alvorlig problem for den enkelte ansatte og for fagmiljøenes mulighet for langsiktig planlegging. Andelen midlertidige har vært stabil over flere år og tyder på at arbeidskraftsbehovet er av varig art, og at mange er ulovlig midlertidig ansatt. Årsakene til dette er sammensatt, men forbundet vil trekke frem to forhold. Institusjonene tar ikke sitt arbeidsgiveransvar for å følge loven som tilsier at det skal tilsettes i faste stillinger når det dreier seg om oppgaver av varig art. Her må institusjonene ta sin del av ansvaret og sørge for at loven etterleveres. I tillegg bør departementet som tross alt er konstitusjonelt ansvarlig følge opp institusjonenes praksis på området og sikre at den er lovlig. Videre gjør underfinansieringen av institusjonene at de er redd for å binde opp for mange ressurser i faste stillinger. Økte basisbevilgninger vil derfor også kunne bidra til å forbedre situasjonen. Forskerforbundet mener forskningsmeldingen må drøfte problemet og angi hvordan det kan løses.

MANGLENDE TID TIL FORSKNING I ORDINÆR ARBEIDSTID TIL FORSKNING

Tid til forskning er en av de viktigste sidene ved vitenskapelig ansattes arbeidsvilkår enten de befinner seg på universiteter, høyskoler, institutter eller museum. Forskerforbundet mener dette spørsmålet må drøftes som et sentralt tema i forskningsmeldingen. For universitets- og høyskolesektoren har den økte undervisningsbelastningen ved kvalitetsreformen gått på bekostning av tid til FoU. Noe av dette kan løses gjennom organisering av arbeidet, men skal kvaliteten på undervisningen og forskningen opprettholdes må institusjonenes budsjetter økes slik at det blir mulig å tilsette flere faste forskere. For institutt- og museumssektoren er tiden til FoU nært knyttet til størrelsen på basisbevilgningen.

Tid til forskning er også den viktigste innsatsfaktoren til å kunne kvalifisere seg for videre tilsetning til førsteamanuensis og professor. Når det er liten eller ingen tid til FoU innenfor ordinær arbeidstid er det sannsynligvis dessverre fortsatt slik at kvinner i mindre grad enn menn har anledning til å forske på fritiden. Forskerforbundet mener derfor at tid til forskning i ordinær arbeidstid også er et viktig likestillingspolitisk tiltak. Forbundet forventer at likestillingsperspektivet integreres i den kommende forskningsmeldingen.

STATSANSATTE FORSKERE HAR LAV LØNN

Flere uavhengige undersøkelser viser at forskere i statlig sektor lønnsmessig ligger langt bak ansatte med tilsvarende kompetanse andre steder. Studier fra for eksempel Institutt for samfunnsforskning viser at statsansatte forskere har betydelig lavere lønnsnivå enn sammenliknbare kompetansegrupper i privat sektor, og også noe lavere lønnsnivå enn tilsvarende grupper i andre deler av offentlig sektor. Det er snakk om til dels store privatøkonomiske konsekvenser av å velge en forskerkarriere i statlig sektor. I en diskusjon av rekrutteringss spørsmålet er det derfor vanskelig å komme utenom lønnsnivået for statsansatte forskere. Dette er viktig for å kunne rekruttere gode motiverte talenter til å velge en forskerkarriere fremfor andre alternativer.

Forbundet mener at den kommende forskningsmeldingen må:

- Drøfte rekrutteringss spørsmålet og anslå behovet for antall rekrutteringsstillinger i årene som kommer.
- Vurdere behovet for en plan for rekrutteringsstillinger.
- Drøfte problemet med den høye andelen midlertidig ansatte i UH- sektoren.

- Drøfte problemet med manglende tid til forskning i ordinær arbeidstid. Viktige løsninger vil her være flere faste stillinger og økt basisbevilgning.
- Lønn er en viktig faktor for både beholde og rekruttere til stillinger samfunnet er avhengig av besettes med topp kompetente personer. Det er derfor nødvendig å øke lønnsnivået i sektoren.

Næringslivsfinansiert forskning

Den viktigste årsaken til at Norge henger etter andre land når det gjelder nivået på forskningsinnsatsen er at næringslivet i Norge investerer relativt mindre i forskning. En nøkkel til å heve forskningsinnsatsen i Norge er derfor å ha gode insitamenter for næringslivets forskningsinnsats.

SkatteFunn har vært gjennom en evaluering som konkluderte med at ordningen har vært vellykket. Forskerforbundet mener derfor at ordningen bør videreutvikles. Innstramningen i timeprisen fra 2007 må fjernes og videre bør beløpsgrensene heves. Det er viktig at timeprisen og beløpsgrensene blir indeksregulert. Videre bør SkatteFunn i lys av den positive evalueringen videreutvikles slik at den også kan omfatte større bedrifter.

Forbundet mener at den kommende forskningsmeldingen må:

- Styrke SkatteFunn- ordningen ved å reversere innstramningen i timeprisen fra 2007 og ved å heve beløpsgrensene. Timeprisen og beløpsgrensene må indeksreguleres.
- SkatteFunn- ordningen utvides ved at den kan omfatte også store bedrifter

Instituttsektoren

Dersom forskerkompetansen i instituttsektoren skal opprettholdes må instituttene gis en solid grunnfinansiering som sikrer faglig utvikling av den enkelte vitenskapelig ansatte og faglig kvalitet på arbeidet. En tilstrekkelig grunnfinansiering sikrer at den faglige kompetansen ikke svekkes over tid. Det vil også gjøre det mulig å konkurrere om forskningsmidler nasjonalt og internasjonalt. Det er fortsatt store forskjeller mellom de ulike instituttene med hensyn til størrelsen på basisbevilgningen. For forskningsinstituttene er det avgjørende med en basisfinansiering som sikrer uavhengighet slik at miljøene kan velge å ikke påta seg oppdrag som faller utenfor deres kompetanseområde, eller av andre årsaker anses som faglig uinteressant.

Forskerforbundet støtter innføringen av et nytt basisbevilgningssystem for instituttsektoren. Det er imidlertid uklart hvorfor noen institutter er omfattet av ordningen og andre ikke. Forbundet etterlyser derfor en prinsipiell gjennomgang av hvilke institutter som skal omfattes av finansieringsordningen, og mener forskningsmeldingen bør drøfte dette.

Forskerforbundet er skeptisk til den resultatbaserte komponenten i finansieringssystemet fordi den fungerer som et nullsum- spill og fungerer som en ren omfordeling. Dette betyr at dersom alle forbedrer seg vil den som forbedrer seg minst bli straffet. Det er veldig uheldig og forbundet foreslår derfor at ordningen endres slik at en eventuell samlet forbedring fører til økt budsjettamme.

Forbundet mener at den kommende forskningsmeldingen må:

- Drøfte størrelsen på basisbevilgningen til instituttene og angi tiltak for å heve denne andelen for de som ligger kunstig lavt

- Gi en prinsipiell gjennomgang og avklaring av hvilke forskningsinstitutter som skal omfattes av det nye systemet for basisfinansiering.
- Den resultatbaserte komponenten i basisfinansieringssystemet endres slik at den medfører økt budsjettramme ved eventuell samlet resultatforbedring i sektoren

Kvalitet

Det er viktig å sørge for at ambisjonen om økt forskningsinnsats følges av en innsats for å heve kvaliteten på forskningen. Dette skjer først og fremst ved å rekruttere dyktige og motiverte talenter og sørge for at de får tilstrekkelig sammenhengende tid til forskning i ordinær arbeidstid.

NASJONALE LISENSER PÅ SENTRALE ELEKTRONISKE TIDSSKRIFTER

Kostnadene knyttet til tidsskriftabonnement kan hindre ulike grupper i å ta i bruk ny, forskningsbasert kunnskap. Det er derfor viktig å treffe tiltak som sikrer forskningsmiljøene i Norge tilgang til viktige vitenskapelige tidsskrift. Forskerforbundet foreslår i denne forbindelse at Norge inngår nasjonale avtaler om abonnement på sentrale fagtidsskrifter.

INTERNASJONALISERING

Det må avsettes økte ressurser til utenlandsopphold, forskningsterminordninger og utvekslingsordninger for vitenskapelig ansatte og forskere i UH- sektoren og forskningsinstitutter. Særlig viktig er det at stipendiater og postdoktorer har utenlandsopphold ved anerkjente institusjoner som ledd i kompetanseoppbygging og nettverksbygging. Forskerforbundet mener at et godt tiltak for økt internasjonalisering er å innføre et stimuleringsstipend på 15000 kroner per inn-/utreisende forsker ved opphold på tre måneder eller mer. Videre bør økonomiske og sosiale forhold til den enkelte forsker tilrettelegges bedre for å kunne ta arbeid utenlands.

UTSTYR

Forskerforbundet er glad for at en andel av avkastningen av forskningsfondet øremerkes utstyr. Dette er en fornuftig løsning, men det er imidlertid ikke nok i forhold til behovene i sektoren. Forskningsrådet har dokumentert utstyrsbehov i milliardklassen i sektoren, anslagsvis 11 mrd. kroner over de neste 10 årene. Forbundet foreslår derfor at forskningsfondet styrkes ytterligere slik at andelen til utstyr kan økes. I tillegg vil forbundet foreslå at det etableres en investeringsplan for å dekke behovet for særlig kostnadskrevenne utstyr.

SENTRER FOR FREMRAGENDE FORSKNING

Sentrene for fremragende forskning har vært en positiv satsning. Sentrene er imidlertid ikke fullfinansiert og tapper andre fagmiljø ved vertsinstitusjonene for forskningsmidler. I praksis finansieres dermed sentrene delvis av institusjonenes basisbevilgning. Dette er svært uheldig og sentrene må derfor fullfinansieres slik at innsats i bredden ikke blir skadelidende. Forskerforbundet etterlyser også en vurdering av hva som skjer når sentrene etter hvert kommer i en utviklingsfase. Hvordan skal dette håndteres?

PROSESS FOR ARBEIDSDELING I FOU- SEKTOREN

Forskerforbundet mener at forskningsmeldingen må drøfte hvordan forskningssektoren i større grad kan utvikle samarbeid og arbeidsdeling. Utviklingen av resultatbaserte finansieringskomponenter har blant annet ført til økt skepsis til samarbeid om forskningsprosjekter og studier samtidig som universiteter, og høyskoler og forskningsinstitutter konkurrerer i mange tilfeller om de samme ressursene. Dette er ikke en heldig utvikling. Forskerforbundet etterlyser en drøfting av hvordan det kan tilrettelegges for større grad av arbeidsdeling mellom høyskoler, universiteter og forskningsinstitutter.

Forbundet mener at den kommende forskningsmeldingen må:

- Drøfte virkemidler for å sikre fagmiljøene tilgang til sentrale vitenskapelige tidsskrifter og foreslå nasjonale avtaler om abonnement på sentrale fagtidsskrifter som et virkemiddel
- Drøfte virkemidler for styrket internasjonalisering av forskningen. Forskerforbundet foreslår blant annet et stimuleringsstøtte på 15000 kroner per inn-/utreisende forsker ved opphold på tre måneder eller mer
- Drøfte og foreslå en investeringsplan for å dekke utstyrsbehovet som er utredet av Forskningsrådet
- Ta stilling til hvordan man skal håndtere sentrene for fremragende forskning når de nærmer seg avviklingsfasen
- Drøfte hvordan det kan tilrettelegges for større grad av arbeidsdeling mellom høyskoler, universiteter og forskningsinstitutter.

Med vennlig hilsen
Forskerforbundet

Bjarne Hodne
leder

Sigrid Lem
generalsekretær